

1

Het verhaal van Job is veelbesproken in de filosofie

- Hij past in een wereldbeeld dat ook vandaag een dag een rol speelt, ook na Conrad en Nietzsche.
- Bij Job is de vraag niet hoe geef ik het noodlot een plek in mijn denken. (Een Stoïcijn zou dát vragen)
- Hier zijn dus niet de amorele natuur en de willekeurige goden bepalend.
- Bij Job is er een grote orde die rechtvaardig is en dus is zijn en onze vraag; hoe past wat hem treft daarin?.

Maieutiek_Kwaad 2023-1 2

2

Epicurus en de mogelijkheid van goden en het verschil met Job

- Als God het kwaad uit de wereld wil helpen, maar het niet kan, is Hij zwak, is Hij niet almachtig en dus geen god.
- Als God de kwalen van de wereld wel kán verhelpen, maar het niet wil is God een afgunstige god. Hij zou dan zelf kwaadaardig zijn, ja zelfs het ergste kwaad. Hoe we zo'n wezen ook willen noemen, een god is het niet.
- In het derde geval, dus als God het kwaad niet kan noch wil verhelpen, zou God zowel afgunstig als zwak zijn. Hij zou dan helemaal niets voorstellen.
- De vierde mogelijkheid - dat God het kwaad uit de wereld wil helpen en er ook toe in staat is - komt niet in aanmerking om de simpele reden dat ze in strijd is met de werkelijkheid. Er is immers kwaad. Dus kan er geen God bestaan die het wil en ook kan verhelpen.
- Als we de vier logische mogelijkheden doornemen, blijkt er dus geen god te bestaan.
- Epicurus zegt: Er zijn wel goden die hun eigen leven leiden en zich om het onze helemaal niet bekommeren. Ze hoeven de mensen niet te verontrusten, maar bieden ook geen troost. Als ze bestaan, zijn ze zonder belang. Het is zinloos gebeden tot hen te richten.

Maieutiek_Kwaad 2023-1 3

3

Job Scene 1

- Job is een gezegend man; gelukkig gezin, bloeiende akkers, schuren vol graan en gezond vee.
- Dan gaan Satan en God in gesprek. Satan suggereert dat Job alleen zo godvruchtig is omdat alles hem meezit en God stuurt dan plunderende stammen die alles vernietigen.
- En Job blijft overeind in zijn geloof en zegt; 'De Heer heeft gegeven en de Heer heeft genomen. En hij prijst God.'

Maieutiek_Kwaad 2023-1 4

4

Job Scene 2

Satan zegt tegen God dat Job blijft geloven omdat het nog niet aan zijn eigen lijf raakt. Satan mag van God Job de pest laten krijgen, maar hem niet doden.

En nog blijft Jobs geloof overeind, maar zijn levenswil niet. Hij verlangt naar de dood, maar die komt niet. (Il y a van Levinas)

De vrienden komen zitten bij hem, maar hebben geen woorden. Dan gaan ze zoeken naar een reden voor het onheil. Job heeft gezondigd en moet nederig zijn straf aanvaarden.

Maieutiek_Kwaad 2023-1 5

5

Job Scene 3

- Job hoort zijn vrienden aan en in plaats van nederig wordt hij opstandig, maar dat maakt ook dat hij zijn bron van troost verliest;
- Er bestaat een zin en reden voor zijn bestaan en in het geheel van ontstaan en vergaan kan zin alleen gekoppeld zijn aan het gezien worden door God,
- Maar als er een goede God bestaat dan moet zijn straf terecht zijn en dat zou zijn wereldbeeld vernietigen, óf God straft hen onrechtvaardig dat zou ook zijn wereldbeeld vernietigen.

Maieutiek_Kwaad 2023-1 6

6

Job Scene 4

- Job gaat -in goede Hebreeuwse traditie- het gesprek of het conflict aan met God. Hij roept God ter verantwoording. Ignatieff zegt; het is een schreeuw om gehoord te worden.
- Wat er toe doet is dat Job alleen troost kan putten uit zijn geloof als hij als mens ook gezien wordt door God voor wie hij is, een goed mens die zijn best doet.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

7

7

Theodicee van Job tot Leibnitz

- De vrienden bieden niet Job troost, maar zichzelf. Het is voor hen makkelijker om een schuld bij Job te plaatsen. Daarmee ontkomen ze én aan het idee dat het hen ook zo maar kan overkomen én aan de erkenning van een wereld die onbegrijpelijk en onrechtvaardig is.
- De theodicee (Grieks: theos = God en dikè=recht, rechtvaardiging),
- De rechtvaardiging van God blijft in het christendom een rode draad

Maieutiek_Kwaad 2023-1

8

8

Job volgens Safranski

- Job is een lijdende man terwijl niemand in de wereld zou zeggen dat hij dat lijden verdiend heeft. Maar omdat het toch komt zeggen zijn vrienden dat hij blijkbaar tot iets gedaan moet hebben.
- Er is immers een redelijke wereld met een goede rechtvaardige God. Job moet nu óf God afwijzen óf zijn eigen gedrag. Maar hij doet geen van beide.
- Hij klaagt God aan.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

9

9

Job volgens Safranski

- God antwoordt door alle registers open te trekken van zijn natuurmacht. Deze natuur is amoreel en is er niet ten behoeve van de mens.
- Job's gevoel van (on)rechtvaardigheid beschrijft misschien wel voor het eerst in de menselijke geschiedenis de ervaring dat de problematiek van goed en kwaad bij de excentrisch levende mens ligt. Dit wordt een thema in de filosofie (Kant, Plessner, Heidegger)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

10

10

Job en de verschillende lezingen

- Job stelt zijn hoop op een toekomstige Messias, aldus Ernst Bloch.
- Safranski zegt dat Job ons bezig blijft houden omdat het gaat over de innerlijke tegenstrijdigheid waar hij niet mee kan leven. (251) Deze lost Leibnitz op door te zeggen; 'dit is de best mogelijke wereld'. Maar dat is een behoud van de rede in de totaliteit en daar zijn wij moderne mensen aan voorbij.
- Al na 1755 (Lissabon) wordt de vraag hoe te leven met het kwaad dat (ook) goede mensen treft. Een probleem dat ook in het idee van een rationeel geordende wereld een rol speelt.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

11

11

Kant en Jung

- Kant zegt dat Job de zedelijk wet in zichzelf vindt.
- Dan ligt er dus wel een absoluut goed en kwaad vast, maar die is niet meer in de wereld, maar in de mensen.
- Met zijn gezindheid bewees Job dat hij zijn moraliteit niet op het geloof, maar zijn geloof op zijn moraliteit baseerde. (259)
- Jung daarentegen zegt dat hier het atheïsme in de religie wordt opgeheven, wij leven vanuit Hem, maar slechts zolang Hij onbekend blijft.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

12

12

Job als deel van het religieuze sprookje (Freud)

Weber zegt we zitten in het tijdperk van het geseclariseerde polytheïsme. (271)

Al in de 19de eeuw wordt steeds duidelijker dat religie een morele kracht is die veel leiders niet kwijt willen raken, maar die zichzelf niet meer als moreel kompas hanteren. Ordening voor het volk.

Maar ook opium **van** het volk zoals Marx schreef in 1844. Het verzoent ook met het bestaande kwaad als een fase of een zinvol proces naar beter.

Als we dat allemaal niet meer hebben wat dan?

Maieutiek_Kwaad 2023-1

13

13

Maar als de orde er (misschien) niet is

- We zien allerlei mogelijke oplossingen;
- Technisch rationeel, met alle gevaren van dien,
- Institutioneel (idem),
- Beroep op individueel geweten zoals bij Safranski. Dit heeft ook grote risico's, want ná Kant geloven we niet meer in één zedelijke wet in alle mensen.
- Neiman en Gabriel pleiten voor een herbezinning op het afstand nemen van het begrip kwaad dat ze met name het postmodernisme verwijten.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

14

14

Transcenderen

Safranski zegt "En toch: evenals de religie de mens de vrijheid onthult, is het omgekeerd de vrijheid die de religie vindt en uitvindt, als een spiritueel kunstwerk dat ons bindt en waarmee we onszelf inbinden ten overstaan van het kwaad, dat een optie blijft van de menselijke vrijheid. En het is ook die vrijheid die het de mens mogelijk maakt zijn ruim bemeten, transcenderende wezen trouw te blijven."

Maieutiek_Kwaad 2023-1

15

15

Vertrouwen op zelfontwerp

"Nadat de secularisering de genade van God heeft doen verbleken, hangt ons lot nu misschien af van de genade van die auto-poietische (doel ligt buiten de handeling) systemen. Maar misschien is het verschil tussen deze beide soorten goedgelovigheid helemaal niet zo groot. Op dit punt aangekomen ontdekken we plotseling dat de situatie voor de vrijheid van de mens toch niet zo ingrijpend is veranderd. Als we vandaag de dag het menselijke bewustzijn en de vrijheid opvatten als theater aan de oppervlakte, waaronder zogenaamd de werkelijke werkelijkheid van de onbeheersbare grote en kleine processen schuilgaat, zijn we net zo verstandig als vroeger, toen men zei: de mens wikt en God beschikt. God was, zouden we tegenwoordig zeggen, het absoluut supercomplexe. Deze god bepaalt alles, dachten de mensen toen. Maar omdat ze de bestemming natuurlijk niet kenden, moesten ze toch handelen alsof ze hun leven zelf konden en moesten bepalen. Ons vergaat het tegenwoordig net zo bij het zien van de complexe structuren, waarvan we iets, maar het meeste niet snappen. Of we willen of niet, we handelen en doen daarmee een beroep op onze riskante vrijheid. Daarbij zullen we het zonder vertrouwen nauwelijks kunnen stellen." 273/274

Maieutiek_Kwaad 2023-1

16

16